

Asia: VN/9732/2019

STM065:00/2019 Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laeiksi sairausvakuutuslain, työsopimuslain ja varhaiskasvatuslain muuttamisesta sekä niihin liittyviksi laeiksi

Yleiset kommentit uudistuksesta ja esitysluonnokseen sisältyvistä ehdotuksista

- yleiset huomiot ehdotetuista vanhempainpäiväraahajärjestelmän muutoksista**

Perhevapaauudistus on merkittävä uudistus sukupuolten tasa-arvon kannalta. Hallituksen esityksessä esitetty vanhempainrahan ja -vapaan uudistus on askel oikeaan suuntaan kohti tasa-arvoasiain neuvottelukunnan (Tane) jo pitkään esittämää ja kannattamaa 6+6+6-mallia. Tanen tavoitetta voi kuvata nyt esitettävän vanhempainvapaamallin logiikan mukaisesti myös 9+9-mallina. Tanen tavoitteena on edelleen 6+6+6-malli (9+9-malli).

- kommentit raskaus- ja erityisraskausrahaa koskevista ehdotuksista ja perusteluista**

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta katsoo, että erillinen raskausraha selkeyttää vanhempainvapaiden kokonaisuutta.

Hallituksen esityksen sivulla 102 todetaan: ”Raskausrahaa maksettaisiin yhtäjaksoisesti 40 arkipäivältä siten, että raskausraha alkaisi hakemuksen mukaisesti aikaisintaan 30 arkipäivää ja viimeistään 14 arkipäivää ennen laskettua synnytysaikaa. Raskausrahakauden voisi siten aloittaa joustavasti haluamanaan ajankohtana.” Tämä ei kuitenkaan toteudu työsuh-teessa olevien osalta, koska työsopimuslaissa säädetään 14 päivän raja mahdolliseksi vain työnantajan kanssa sopimalla (s. 126). Rajaus perustellaan työnantajan mahdollisesti lisään-tyvillä kustannuksilla: ”Työnantaja ja työntekijä voisivat kuitenkin sopia raskausrahan myö-hentämisestä siten, että sen voi aloittaa viimeistään 14 arkipäivää ennen laskettua synnytys-aikaa. Jos työntekijällä olisi aina oikeus jäädä raskausvapaalle vasta 14 arkipäivää ennen laskettua aikaa, voisi tämä lisätä työnantajille sairausajan palkoista aiheutuvia kustannuksia (s. 126)”.

Edellä esitettyä oletusta perustellaan hallituksen esityksessä seuraavasti: ”Työnteko raskauden loppuvaiheessa voi jossain määrin lisätä sairauslomien tarvetta, mutta tutkimustieto asiasta on niukkaa ja yksilölliset erot odottajien välillä merkittäviä. Työterveyslaitos toteaa lausunnossaan, että sairauslomat ovat hyvin yleisiä raskauden aikana.” Olisi tärkeää avata mihin aineistoihin ja millaiseen tietoon sairauspoissaoloista tämä Työterveyslaitoksen arvio perustuu. Aiemmin STM:n vanhempainvapaatyöryhmän 2009–2011 raporttia (STM Selvityksiä 2011:12) varten tehdyssä tarkastelussa yksityisen sektorin sairauspoissaoloista todettiin, että raskaana olevilla naisilla ei ole sairauspoissaoloja enempää kuin muilla naisilla, eli heidän sairauspoissaolonsa eivät välttämättä liity raskauteen. Hallituksen esitys rajoittaa työsuh-teessa olevien äitien raskausrahakauden aloittamista näyttää siten perustuvan tarkentamat-tomaan ja aiemman selvityksen kanssa ristiriidassa olevaan oletamaan työnantajan kustannusten lisääntymisestä.

Edellinen on ristiriidassa sen kanssa, että joustavuuden lisääminen on yksi uudistuksen perustavoitteista.

Täne katsoo, että raskauspäivärahan aloitusajankohdan rajoittamisen perustelu on puutteellinen ja ristiriidassa uudistuksen tavoitteena olevan joustavuuden lisäämisen kanssa.

- **kommentit vanhempainrahaa koskevista ehdotuksista ja perusteluista**

Isän itsenäinen hoitovastuu

Tasa-arvoasiain neuvottelukunnan pitkäaikainen ja uudistukseenkin kirjattu keskeinen tavoite on lisätä isien perhevapaiden käyttöä nykyisestä ja etenkin isien itsenäistä hoitovastuuta (s. 77).

Korotettua vanhempainpäivärahaa ehdotetaan maksettavaksi 16 ensimmäiseltä vanhempainrahapäivältä. Ne ovat useimmiten yhtä aikaa äidin kanssa pidettäviä päiviä, joita jo nyt käyttää valtaosa isistä (85 % vuositasolla).

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta katsoo, että korotettua päivärahaa ei tulisi maksaa isälle/toiselle vanhemmalle yhtä aikaa äidin kanssa pidettäviltä päiviltä, vaan vasta myöhemmin pidettäviltä päiviltä eli siinä vaiheessa kun isä/toinen vanhempi on itsenäisesti vastuussa lapsesta.

Siten korotettu päiväraha kannustaisi isiä itsenäisen vapaan käyttämiseen, mikä on esitetty uudistuksen tavoitteeksi. Korotetun päivärahan maksamista isille 16 ensimmäiseltä päivältä perustellaan sillä, että saataisiin entistä useampi isä käyttämään edes kolmen viikon vapaa (s. 62, 65). Kyseisen kolmen viikon vapaan käyttää kuitenkin jo nyt valtaosa isistä, joten siihen ei tarvita kannustamista.

Lisäksi aloilla, joilla isyysvapaan palkallisuudesta on sovittu työehtosopimuksissa, isät saa-vat palkkaa juuri ensimmäisiltä vanhempainvapaapäiviltä. Tällöin Kela maksaa korotetun päivärahan työnantajille.

Jälkitarkastus

Vanhempainpäivärahan maksamisen edellytyksenä nykyisin oleva jälkitarkastuksen tekeminen synnyttäneelle äidille ehdotetaan poistettavaksi. Tane näkee tärkeänä, että äidin terveyden kannalta tärkeän jälkitarkastuksen säilyminen osana kuntien tarjoamia neuvolapalveluja varmistetaan lainmuutoksesta huolimatta.

Perheiden monimuotoisuus

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta kiittää hallituksen esitystä siitä, että sen lähtökohdissa on huomioitu perheiden monimuotoisuus. Esityksen mukaan uudistuksen tavoitteena on lisätä erilaisten perhemuotojen tasa-arvoista kohtelua vanhempainpäivärahajärjestelmässä. Tämä on tärkeä ja kannatettava tavoite.

Tane korostaa, että uudistus ei saa huonontaa perheiden tilannetta nykyisestä. Tämän varmistamiseksi lausuntokierroksella esiin tuodut huomiot on tärkeää ottaa huomioon hallituksen esityksen viimeistelyssä.

Tane kannattaa luopumista nykyisen järjestelmän jaottelusta erillisiin äitiys-, isyys- ja vanhempainpäivärahoihin. Esitetty vanhemman sukupuolesta riippumaton vanhempainpäiväraha on yksinkertaisempi ja huomioi erilaiset perheet aiempaa paremmin. Tane pitää tärkeänä myös sitä, että uudistuksessa perheitä ei asetettaisi eriarvoiseen asemaan esimerkiksi sen perusteella, onko lapsi adoptoitu, kuinka monta lasta tai vanhempaa perheessä on tai van-hempien sukupuolen perusteella. Tane pitää erityisen hyvänä lähi- ja etävanhempien tasavertaista kohtelua esityksessä.

Esitettyjen myönteisten uudistusten rinnalla Tane kuitenkin nostaa esiin muutamia keskeisiä kysymyksiä tai kehitystarpeita erilaisten perhetilanteiden huomioimiseksi.

Lapsen kuolema

Tane kritisoi sitä, että hallituksen esityksen mukaan tilanteissa, joissa lapsi syntyy kuolleena, synnyttäjän raskausrahakausi lyhenisi yli kolmella viikolla nykyisestä ja isän/toisen vanhemman oikeus vapaaseen laskisi 18 päivästä 12 päivään. Esitys täyttää EU-direktiivin minimi-vaatimukset synnyttävän äidin osalta, mutta huonontaa tilannetta nykyisestä kummankin vanhemman osalta. Tane ei kannata esitettyjä vähennyksiä perhevapaiden osalta tilan-teessa, jossa lapsi syntyy kuolleena.

Lisäksi Tane huomauttaa, että luonnoksessa ei ole esitetty parannettavan sellaisten van-hempien asemaa, joiden lapsi kuolee. Tällaiselle parannukselle olisi kuitenkin tarvetta, jotta lapsensa

menettäneet saavat kohtuullisesti aikaa surra ja käsitellä lapsensa kuolemaa ilman huolta taloudellisesta tilanteestaan.

Tane esittää, että lapsensa menettäneiden asemaa parannetaan osana perhevapaa-uudistusta. Parannuksessa on tärkeä kuulla asiantuntijoita ja alan järjestöjä. Yhtenä vaihto-ehtona on kaikille lapsensa menettäneille erikseen säädetty erityisvanhempainraha. Tällainen menehtyneen lapsen iästä riippumaton turva mahdollistaisi sen, ettei lapsensa menettäneiden vanhempien ensimmäisenä huolena olisi esimerkiksi mahdollisen sairauslomien hakeminen.

Adoptioperheet

Nykytilanteessa adoptioperheiden vanhemmille korvataan äitiysrahan puuttumista siten, että heillä on oikeus pidempään vanhempainrahakauteen kuin muilla vanhemmilla. Uudistuksessa tämä tasoitus poistuu kokonaan, sillä uutta raskausrahaa ei olla esitetty korvattavan adoptioperheille.

Nykytilannetta ei tulisi huonontaa ja adoptioperheiden tulisi olla oikeutettu vastaavaan määrään perhevapaapäiviä kuin niiden perheiden, joihin lapsi syntyy. Tämä olisi mahdollista toteuttaa esimerkiksi siten, että lapsipäätöksen saavien vanhempien vanhempainpäivärahapäivät piteneisivät vastaavalla määrällä päiviä, jotka on kiintiöity hallituksen esittämään raskausrahaan (40 päivää esityksen mukaan). Kahden vanhemman adoptioperheissä kiintiöt voisivat jakautua tasan kummallekin vanhemmalle. Oikeus vanhempainpäivärahaan alkaisi lapsipäätöksestä.

Monikkoperheet

Tilanteessa, jossa lapsia syntyy samaan aikaan kaksi tai enemmän, vanhemmilla on erityinen tarve olla samanaikaisesti kotona. Kaksosperheet ovat selvästi yleisin monikkoperheen muoto. Kaksosia syntyy Suomessa vuosittain jopa 600–650 perheeseen. Hallituksen esityksessä kaksosperheiden vanhempien yhtä aikaa pidettävät vanhempainvapaapäivät vähenisivät viikolla nykyisestä. Tane ei kannata esitettyä vähennystä. Kaksosperheiden vanhempien tilannetta ei tule huonontaa nykyisestä.

Vanhempainpäivärahan luovuttaminen

Tane pitää erittäin hyvänä esityksen lähtökohtaa vanhempainpäivärahojen yhtä suuresta kiintiöimisestä sekä synnyttävälle äidille että lapsen mahdolliselle toiselle vanhemmalle. Esityksessä vanhempainrahapäiviin oikeutettu henkilö voisi luovuttaa vapaitaan lapsen toisen vanhemman lisäksi myös omalle puolisolleen.

Tane kannattaa esitettyä oikeutta luovuttaa vapaita omalle puolisolle (ns. sosiaalinen vanhempi), mutta ehdottaa tämän oikeuden laajentamista, jotta nk. apilaperheiden tilanne tulisi paremmin huomioiduksi.

Tane esittää, että selvitetään mahdollisuutta siihen, että vanhempainrahaa voisi luovuttaa oman puolison sekä toisen huoltajavanhemman lisäksi myös henkilölle, joka on joko lapsen huoltaja tai lapsen juridinen vanhempi.

Mahdollisuus luovuttaa vanhempainvapaita kaikille sellaisille henkilöille, jotka ovat joko lapsen huoltajia tai juridisia vanhempia tukisi niitä apilaperheitä, joissa kaikille lapsen vanhempina toimiville on haluttu luoda juridinen side lapseen joko huoltajuuden tai juridisen vanhemmuuden kautta

(esimerkiksi naisparin + itsellisen miehen muodostamat perheet, joissa synnyttävä äiti on lapsen huoltaja sekä juridinen vanhempi, hänen puolisonsa on huoltaja ja itsellinen mies on lapsen juridinen vanhempi).

Vanhempainvapaiden luovuttaminen tapahtuisi edellä mainituissa tilanteissa siis henkilölle, jolla on jo selkeä juridinen side lapseen (huoltajuus tai juridinen vanhemmuus), mutta joka ei välttämättä ole sekä lapsen huoltaja että juridinen vanhempi. Huoltajuuden ja juridisen vanhemmuuden yhdistelmän vaatiminen tällaisessa tilanteessa voisi jopa heikentää syntyvän lapsen juridista sidettä tosiasiallisiin vanhempiinsa, mikäli apilaperheet eivät jatkossa käytännössä voisi erottaa juridista vanhemmuutta ja huoltajuutta vanhempainvapaajärjestelmän asettamien rajoitusten vuoksi.

Mikäli raja-ajan vanhempainpäivärahoituksen edelleen luovuttamisesta tehdään alkuperäisen esityksen mukaisesti, on tärkeää seurata tämän vaikutuksia erilaisten perheiden arkeen.

Vanhempainpäivärahojen luovuttamisen osalta Tane nostaa myös esiin sen, että hallituksen esityksen mukaan perheissä, joissa lapsella on vain yksi juridinen huoltajavanhempi, omalle puolisolalle luovutettavia vanhempainrahopäiviä on saman verran (63 päivää) kuin tilanteissa, joissa juridisia huoltajavanhempia on kaksi. Käytännössä jaettavia päiviä on siis puolet vähemmän kuin perheissä, joissa huoltajavanhempia on kaksi (esimerkiksi tilanteissa, joissa kummallakin huoltajavanhemmalla on omat puoliset). Tane kysyy, miksi puolisolalle jaettavat päivät eivät kasva tällaisessa tilanteessa.

- **kommentit muita sairausvakuutuslakiin ehdotettuja muutoksia koskien**

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta kannattaa uudistuksen tavoitetta lisätä joustavuutta. Se lisääntyikin, mutta eri tavoin sairausvakuutuslaissa ja työsopimuslaissa, jossa vanhempainvapaiden käytön joustavuus on huomattavasti rajallisempi.

Tane kiittää esityksen linjausta, jonka mukaan jatkossa osittaisen vanhempainpäivärahan edellytyksenä ei ole se, että molemmat vanhemmat tekevät osa-aikatyötä.

Vanhempainpäivärahojen osittainen maksaminen on muotoiltu ehdotuksessa tavalla, joka on tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden kannalta ongelmallinen. Hallituksen esityksessäkin (s. 82) todetaan osa-aikatyön olevan naisilla yleisempää kuin miehillä ja etenkin osa-aikatyön lapsenhoidon vuoksi.

Esityksessä vanhempainraha voidaan maksaa osittaisena, jos vanhempi on sopinut työnantajansa kanssa osa-aikatyöstä ja hänen päivittäinen työaikansa on enintään viisi tuntia.

Vanhempainrahopäivien määrä olisi kuitenkin sama riippumatta siitä, maksetaanko päiväraha osittaisena vai kokonaan. Vanhempainrahopäivien lukumäärä ei lisääntyisi, vaikka vanhempainraha maksettaisiin osittaisena, kuten Ruotsissa. (s. 114, s. 130). Osittaisesta päivärahapäivästä tulee tasa-arvoasiain neuvottelukunnan mukaan kuluu vain osittainen vanhempainrahopäivä.

Jos vanhempi sen sijaan tekee työtä osan viikosta tai kuukaudesta, maksetaan vanhempainraha täysimääräisenä niiltä päiviltä, kun hän ei ole työssä ja vastaavasti työssäolopäiviltä ei ole oikeutta vanhempainrahaan. Nämä päivät säästävät myöhemmin käytettäväksi (s. 113, 130). Säännös asettaa eriarvoiseen asemaan vanhemmat, jotka voivat hyödyntää osa-aikamahdollisuutta vain osapäiväisesti suhteessa niihin, jotka voivat hyödyntää sitä osaviikkoisesti. Vain jälkimmäiset saavat

vanhempainrahopäivänsä täysimääräisesti. Säännökselle erilaista osa-aikatyötä tekevien erilaisesta kohtelusta ei hallituksen esityksessä esitetä perusteluja. Tämä säännös tulee todennäköisesti rajoittamaan vanhempainrahan osa-aikaista käyttämistä, mikä puolestaan heikentää uudistuksen tavoitteena olevaa joustavuutta.

Osa-aikatyön tekemisen, osittaisen hoitovapaan ja joustavan hoitorahan käyttämisen yhteydessä ei ole nykytilan kuvauksessa eikä lakiesityksen perusteluissa mainittu osittaisen hoitovapaan saamisen edellytyksenä olevaa työssäoloaikaehdotusta. Tämä rajaa pois osa-aikatyön tekemisen mahdollisuuden niiltä vanhemmilta, jotka ovat menossa uuteen työpaikkaan vanhempainvapaan kanssa lomittain tai sen jälkeen. Lainsäädäntö kohtelee eriarvoisesti erilaisessa työmarkkinatilanteessa olevia vanhempia, jotka useimmiten tässä tapauksessa ovat äitejä.

Kun tavoitteena on lisätä joustavuutta ja osa-aikatyön mahdollisuuksia, tulee tasa-arvoasiain neuvottelukunnan mukaan arvioida työssäoloaikaehdotuksen vaikutusta tähän.

Hallituksen esityksessä ei säännöskohtaisissa perusteluissa mainita työsopimuslain 4 luvun 4 pykälää ja siinä säädeltyä osittaista hoitovapaata ja työssäoloaikaehdotusta. Johtuuko tämä siitä, että ko. pykälään ei esitetä muutoksia? Toisaalta esimerkiksi työsopimuslain 3 a pykälä on kuvattu (s. 131), vaikka erikseen mainitaan, että siihen ei esitetä muutoksia.

Laki lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta annetun lain muuttamisesta

- **kommentit ehdotetuista muutoksista ja niiden perusteluista lasten kotihoidon ja yksityisen hoidon tuesta annettuun lakiin**

-

Muita etuuslakeja koskevat muutosehdotukset

- **kommentit ehdotetuista muutoksista ja niiden perusteluista muihin etuuslakeihin**

-

Laki varhaiskasvatustalain ja varhaiskasvatuksen asiakasmaksuja koskevan lain muuttamisesta

- **kommentit ehdotetuista muutoksista ja niiden perusteluista varhaiskasvatustalakiin ja varhaiskasvatuksen asiakasmaksuista annettuun lakiin**

Tasa-arvoasiain neuvottelukunnalla on pitkään ollut sama tavoite käsiteltävänä olevan perhevapaauudistuksen osalta: vanhempainvapaiden ja hoitovastuun jakautuminen nykyistä tasaisemmin kaikkien vanhempien kesken. Varhaiskasvatustalakiin on kuitenkin rakennettu järjestelmä, joka ylläpitää nykyistä vanhempainvapaiden ja hoitovastuun jakautumista.

Varhaiskasvatustalakiin ehdotetaan muutosta, jonka mukaan varhaiskasvatuksen jo aloittaneen lapsen oikeus samaan varhaiskasvatuspaikkaan säilyisi, vaikka lapsi olisi poissa varhaiskasvatuksesta sinä aikana, jona vanhempi käyttää vanhempainrahaa, mikäli poissaolo kestää yhtäjaksoisesti enintään 13 viikkoa ja mikäli se on ennalta ilmoitettu.

Tämä 13 viikon eli 79 päivän jakso muodostuu, kun isän/toisen vanhemman 160 päivästä vähennetään toiselle vanhemmalle luovutettavissa oleva 63 päivän osuus, sekä sen lisäksi se 18 päivän jakso, jonka vanhemmat voivat käyttää samanaikaisesti esimerkiksi lapsen syntymän yhteydessä.

Jakson rajaamisessa 13 viikkoon on tasa-arvoasiain neuvottelukunnan näkemyksen mukaan kaksi ongelmaa. Ensinnäkin se ohjaa isää/toista vanhempaa pitämään vain nuo 13 viikkoa. Laskelmissa oletetaan isän/toisen vanhemman luovuttavan 63 päivää äidille. Tämä on vastoin vanhempainrahaudistuksen perusajatusta vanhempainrahapäivien tasajaosta molempien vanhempien kesken.

Toiseksi lapset joutuvat varhaiskasvatuspaikkansa suhteen eriarvoiseen asemaan, jos isä/toinen vanhempi pitää pidemmän vanhempainvapaajakson lapsen oltua välillä varhaiskasvatuksessa. Tällaisessa tilanteessa lapsi menettäisi varhaiskasvatuspaikkansa. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta katsoo, että tilanne on vastoin hallituksen esityksen keskeistä tavoitetta lisätä isän/toisen vanhemman itsenäistä hoitovastuuta eikä ole lapsen edun mukainen.

Hallituksen esityksessä (s. 60) todetaan: ”Lasten ja perheiden näkökulmasta on tärkeää, että vanhempainvapaat ja varhaiskasvatuksen palvelut muodostavat joustavan ja yhtenäisen kokonaisuuden.” Tämä ei kaikilta osin toteudu hallituksen esityksessä.

Laki työsopimuslain ja laki merimiesten työsopimuslain muuttamisesta

- **kommentit ehdotetuista muutoksista ja niiden perusteluista työsopimuslakiin ja laki merimiesten työsopimuslakiin**

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta kannattaa uudistuksen tavoitetta lisätä joustavuutta. Se lisääntyikin, mutta eri tavoin sairausvakuutuslaissa ja työsopimuslaissa, jossa vanhempainvapaiden käytön joustavuus on huomattavasti rajallisempi.

Tämä kiittää esityksen linjausta, jonka mukaan jatkossa osittaisen vanhempainpäivärahan edellytyksenä ei ole se, että molemmat vanhemmat tekevät osa-aikatyötä.

Vanhempainpäivärahojen osittainen maksaminen on muotoiltu ehdotuksessa tavalla, joka on tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden kannalta ongelmallinen. Hallituksen esityksessäkin (s. 82) todetaan osa-aikatyön olevan naisilla yleisempää kuin miehillä ja etenkin osa-aikatyön lapsenhoidon vuoksi.

Esityksessä vanhempainraha voidaan maksaa osittaisena, jos vanhempi on sopinut työnantajansa kanssa osa-aikatyöstä ja hänen päivittäinen työaikansa on enintään viisi tuntia.

Vanhempainrahapäivien määrä olisi kuitenkin sama riippumatta siitä, maksetaanko päiväraha osittaisena vai kokonaan. Vanhempainrahapäivien lukumäärä ei lisääntyisi, vaikka vanhempainraha maksettaisiin osittaisena, kuten Ruotsissa. (s. 114, s. 130). Osittaisesta päivärahapäivästä tulee tasa-arvoasiain neuvottelukunnan mukaan kuluu vain osittainen vanhempainrahapäivä.

Jos vanhempi sen sijaan tekee työtä osan viikosta tai kuukaudesta, maksetaan vanhempain-raha täysimääräisenä niiltä päiviltä, kun hän ei ole työssä ja vastaavasti työssäolopäiviltä ei ole oikeutta vanhempainrahaan. Nämä päivät säästyvät myöhemmin käytettäväksi (s. 113, 130). Säännös asettaa eriarvoiseen asemaan vanhemmat, jotka voivat hyödyntää osa-aikamahdollisuutta vain osapäiväisesti suhteessa niihin, jotka voivat hyödyntää sitä osaviikkoisesti. Vain jälkimmäiset saavat vanhempainrahapäivänsä täysimääräisesti. Säännökselle erilaista osa-aikatyötä tekevien erilaisesta kohtelusta ei hallituksen esityksessä esitetä perusteluja. Tämä säännös tulee todennäköisesti rajoittamaan vanhempainrahan osa-aikaista käyttämistä, mikä puolestaan heikentää uudistuksen tavoitteena olevaa joustavuutta.

Osa-aikatyön tekemisen, osittaisen hoitovapaan ja joustavan hoitorahan käyttämisen yhteydessä ei ole nykytilan kuvauksessa eikä lakiesityksen perusteluissa mainittu osittaisen hoitovapaan saamisen edellytyksenä olevaa työssäoloaikaehto. Tämä rajaa pois osa-aikatyön tekemisen mahdollisuuden niiltä vanhemmilta, jotka ovat menossa uuteen työpaikkaan vanhempainvapaan kanssa lomittain tai sen jälkeen. Lainsäädäntö kohtelee eriarvoisesti erilaisessa työmarkkinatilanteessa olevia vanhempia, jotka useimmiten tässä tapauksessa ovat äitejä.

Kun tavoitteena on lisätä joustavuutta ja osa-aikatyön mahdollisuuksia, tulee tasa-arvoasiain neuvottelukunnan mukaan arvioida työssäoloaikaehdon vaikutusta tähän.

Hallituksen esityksessä ei säännöskohtaisissa perusteluissa mainita työsopimuslain 4 luvun 4 pykälää ja siinä säädeltyä osittaista hoitovapaata ja työssäoloaikaehto. Johtuuko tämä siitä, että ko. pykälään ei esitetä muutoksia? Toisaalta esimerkiksi työsopimuslain 3 a pykälä on kuvattu (s. 131), vaikka erikseen mainitaan, että siihen ei esitetä muutoksia.

Laki vuosilomalain ja laki merimiesten vuosilomalain muuttamisesta

- **kommentit ehdotetuista muutoksista ja niiden perusteluista vuosilomalakiin ja merimiesten vuosilomalakiin**

-

Liitelait (lakiehdotukset 18-29)

- **kommentit ehdotetuista muutoksista ja niiden perusteluista liitelakeihin**

-

Vaikutusten arviointi

- **Taloudelliset vaikutukset**

-

- **Vaikutukset julkiseen talouteen**

-

- **Vaikutukset kotitalouksiin**

Esitys vähentää lapsiperheköyhyyttä ja parantaa etenkin yhden vanhemman perheiden taloudellista tilannetta.

- **Vaikutukset yrityksiin**

-

Vaikutukset viranomaisten toimintaan

-

- **Muut yhteiskunnalliset vaikutukset**

-

- **Vaikutukset lapsiin ja perheisiin**

Hallituksen esityksessä joidenkin perheiden asema heikkenee nykyisestä, mikä heikentää joidenkin lasten asemaa nykyisestä.

- **Vaikutukset sukupuolten tasa-arvoon**

Esitys edistää sukupuolten tasa-arvoa parantamalla isien asemaa perheessä ja lisäämällä etävanhempien mahdollisuuksia perhevapaiden käyttöön.

Uudistuksen yhtenä tasa-arvotavoitteena on kannustaa isiä käyttämään aiempaa enemmän vanhempainrahapäiviä. Esityksen mukaan tähän tavoitteeseen pyritään mm. maksamalla isälle korotettua vanhempainpäivärahaa ensimmäiseltä 16 päiväältä. Suurin osa isistä käyttää ensimmäiset vanhempainrahapäivät lapsen syntymän yhteydessä samaan aikaan äidin kanssa. Tätä vapaata isät käyttävät jo nyt paljon. Jos isät saisivat korotettua vanhempainpäivärahaa vain ajalta, jolloin he ovat itsenäisesti vastuussa lapsesta, voisi tämä toimia isälle tavoitteen mukaisena kannustimena käyttää enemmän vanhempainrahapäiviä.

Apilaperheiden parempi huomioiminen mahdollistamalla jaettavissa olevien vanhempainrahapäivien siirtäminen lapsen kaikille sellaisille vanhemmille, jotka ovat joko lapsen huoltajia tai juridisia vanhempia (edellyttämättä kumpaakin), parantaisi sukupuolten tasa-arvoa ja yhdenvertaisuutta.

Vanhempainpäivärahojen maksamiseen osittaisena liittyvä rajoite heikentää naisten ja miesten tasa-arvoista kohtelua, koska osa-aikatyö on naisilla yleisempää kuin miehillä ja etenkin osa-aikatyö lapsenhoidon vuoksi.

- **Vaikutukset yhdenvertaisuuteen**

Esitys edistää lasten välistä yhdenvertaisuutta. Joidenkin perheiden yhdenvertaisuus paranee, mutta joissakin tilanteissa ja joidenkin perhemuotojen tilanne heikkenee nykymuotoisessa uudistuksessa.

Nykytilanteessa esimerkiksi adoptioperheille korvataan äitiysrahan puuttumista siten, että heillä on oikeus pidempään vanhempainrahakautteen kuin niillä perheillä, joihin lapsi syntyy. Uudistuksessa tämä tasoitus esitetään poistuvaksi kokonaan, sillä uutta raskausrahaa ei olla esitetty korvattavan adoptioperheille. Tämä heikentää yhdenvertaisuutta erilaisten perhemuotojen välillä.

- **Vaikutukset työllisyyteen ja työelämään**

Esityksen säännökset vanhempainrahan osa-aikaisesta käyttämisestä asettavat eriarvoiseen asemaan vanhemmat, jotka voivat hyödyntää osa-aikamahdollisuutta vain osapäiväisesti suhteessa niihin, jotka voivat hyödyntää sitä osaviikkoisesti. Tämä rajoittanee vanhempainrahan osa-aikaista käyttämistä. Tällä voi olla vähäinen työllisyyttä heikentävä vaikutus.

- **Onko jokin olennainen vaikutus jäänyt esityksessä arvioimatta tai liian vähälle arvioinnille? Jos on, niin mikä?**

Hallituksen esityksen toimeenpano ja seuranta

- kommentit liittyen uudistuksen toimeenpanoon ja seurantaan

Rakenteellisen uudistuksen tavoitteiden saavuttamiseksi tasa-arvoasiain neuvottelukunta korostaa uudistuksen toimeenpanon tärkeyttä. Tehokas tiedon välittäminen uudistuksesta monikanavaisesti on välttämätöntä, jotta asetetut tavoitteet toteutuisivat käytännössä.

Neuvoloilla on tärkeä tehtävä paitsi tiedon jakajana myös perheiden kannustamisessa tasa-arvoiseen vanhemmuuteen. Neuvoloille ja neuvolassa työskenteleville tulee taata riittävät resurssit myös tämän tärkeän tehtävän toteuttamiseen.

Uudistuvan perhevapaalainsäädännön vaikutuksia vanhempainrahapäivien käyttöön ja niiden jakautumiseen vanhempien kesken tulee seurata. Vain pitkäjänteinen seuranta mahdollistaa tavoitteiden toteutumisen arvioinnin ja tarvittaessa korjaavat päätökset.

Muut mahdolliset kommentit

Tutkimus- ja tilastotietoa on hyödynnetty laajasti nykytilan kuvauksessa, muutosten perusteluissa ja vaikutusten arvioinnissa. Nykytilan arvioinnissa olisi hyvä esittää tietoja myös vanhempainrahaa käyttävien isien osuuksista, ei vain isyysrahan käyttäjien osuuksista (s. 14). Vuonna 2017 voimaan tulleen työnantajalle maksettavan naispuolisten työntekijöiden perhevapaakustannusten kertakorvauksen käytöstä olisi hyvä esittää tilastoja (s. 18). Tämä olisi tärkeää, koska kyseinen korvaus on melko uusi ja sitä ehdotetaan jatkettavaksi ilman perusteluja (s. 118).

Ajallista muutosta olisi hyvä kuvata esimerkiksi isien vapaiden käytön osalta, mutta myös vanhempainpäivärahakustannusten rahoituksen yhteydessä (s. 18). Kuntalisästä (s. 20) olisi hyvä kertoa sen keskimääräisen suuruuden lisäksi laaja vaihteluväli sekä ajallinen muutos. Vuonna 2014 kuntalisää maksoi Kuntaliiton selvityksen mukaan 30 % kunnista, viime vuonna 21 %.

Joustojen käytön osalta tulisi vanhempien osa-aikatyöhön osoittaman kiinnostuksen tarkastelussa s. 40–41) samoin kuin joustavan hoitorahan käytön arvioinnissa (s. 50) mainita osa-aikatyön edellytyksenä olevasta työssäoloaikaehdosta (työsopimuslaki 4 luku 4 §). Se estää usein osa-aikatyön tekemisen uudessa työsuhteessa ja on näin este osittaisen hoitovapaan ja joustavan hoitorahan käytölle. Suurella osalla kotihoidon tuelta työelämään palaavista äideistä ei ole aiempaa työsuhdetta odottamassa.

Tasa-arvoasiain neuvottelukunta katsoo, että joissain uudistuksen tavoitteiden kannalta olennaisissa kohdissa olisi suotavaa täydentää kuvausta. Tämä edesauttaisi perhevapaajärjestelmän kehittämistä entistä tasa-arvoisemmaksi.

Varsa Hannele
Sosiaali- ja terveysministeriö - Tasa-arvoasiain neuvottelukunta